

Popikon és Parszifál rendhagyó randevúja a purgatóriummal

Mára már több mint egy évtizedes hagyománnyal büszkélkedhet a Vajdasági Magyar Drámaíró Verseny, amelyet az Újvidéki Színház alkotói köre hívott életre, megteremtve az alapot, a hagyományt, amelyet ma új tartalommal tölt ki a társulat. Mint ahogyan az irodalom meg általában a művészet is folyton-folyvást igyekszik kilépni az elődök által előírt szabályok alól, és élesen áthág mindennemű előírást, hagyományt, ugyanolyan intenzitással harcol önnön megmaradásáért, és próbálja patronálni az alkotó folyamatot, arra törekszik, hogy óvja és teremtsen az alkotás hagyományát. A 2011. szeptember 21-ei ünnepség alkalmat adott a mai vajdasági magyar drámaírás útvesztőibe való betekintésre. Három vajdasági magyar alkotó tárhatta elének gondolkodásmódját, az éléhez való viszonyát, amennyiben hiszünk abban, hogy az alkotás „magában hordozza” az alkotót, a *personát*. Az ilyen és ehhez hasonló ünnepek reményt ébresztenek még a pesszimista teátrális jövőképet látók szemében is, hiszen már a drámaírás mint szándék is bizalommal tölti el a pozitív jövőképben kételkedőket. Ha még érdemben értékelhető darabok is születnek, az már a pozitív hozzáállású várakozókat is elkápráztathatja. Nem a drámaíró versenyek létjogosultságának kétségbevonása itt a cél, hanem egy ezzel ellentétes véleményt szolgál a fenti eszmefuttatás. Azonban fontos hangsúlyozni a versenyjelleg bizarrságát. A hagyományos elképzelések szerint az író magát magas palánkkal körülbástyázva, a külvilág zaja és „szentségtelenségei” elől menekülve, *írói magányban*, hosszan vagy hosszasan tűnődve jut el munkájának produktumáig. Egy drámaíró verseny nem adja, nem adhatja meg ezeket a feltételeket az íróinak. Aligha jut idő hosszasan tűnődni a drámán, ha a szűkre szabott határidő megbolygatja az alkotói munka nyugalmát. Leírni a világ viszontagságait, amelyek rányomják bélyegüket a jelenre, és beférkőznek a jövő eseményeibe! Nem kevésbé értékes cél elérése vezérli a drámaírót, ha csak kevés idő is áll a rendelkezésére.

Nem feledkezhetünk meg a színpadra alkalmazás kérdéseiről sem, amelyek nélkül a drámaíró munkája csak kísérlet lenne a művészeti tartalom átadására. A színrevitel központi tényezőként befolyásolja a kompozíció kifejeződését. A színházi produkciónak mint végeredménynek egy harmonikus, egységes kompozíciónak kell lennie, amely a jelentés tolmácsolására kedvező alapot szolgáltat. Ha nem egyértelmű és egységes a teatralizálás iránya, nem születhet meg a színpadi mű. A drámaíró verseny körülményei megingathatják ugyan az alkotó folyamat eredményességét, de szerencsés esetben, ha a szerző és a színrevittel megbízott rendező személyében is egymásra talál a kreativitás és a talentum, nem kellene attól tartani, hogy elárasztanak bennünket az elhibázott színházi produktumok kavalkádjával. Az újvidéki közönségnek alkalma volt megtapasztalni egy mindenképpen figyelemre méltó, de talán mégsem teljesen kifogástalan előadás-sorozatot. Olyan rendezői kihívások mint a térbe helyezés, amely által a néző számára megfelelő közegbe applikálják a nyers szöveget, vagy a rendezői diskurzus alapos kidolgozása olyan aprólékos munkát igényelnek, melyhez nem biztos, hogy kifogástalan háttérrel szolgált az a fajta közeg.

A XI. Vajdasági Magyar Drámaíró Verseny történései az *Üszkös puszta* cím köré csoportosulnak, a Magyar Szó szeptember 20-ai számából ki-sorsolt cím adja a vázát az egész eseménynek. Három drámaíró: Gyarmati Kata (akit az Újvidéki Színház dramaturgjaként is ismerhetünk), Lénárd Róbert és Beszédes István mérhette össze rátermettségét és kreativitását. A Gyarmati Kata által teremtett szövege érdemelte ki az idei drámaíró verseny fődíját. Őt követi Lénárd Róbert, a harmadik pedig Beszédes István. A rendezők teljesítményét is értékelte a zsűri: Mezei Kinga rendezése bizonyult a legjobbnak, aki az azonos szintű elismerésben részesített Gyarmati-szöveget állította színpadra, Vidovszky György munkáját második, Nagypál Gáborét harmadik helyezéssel kvalifikálták. Már szinte gyakorlatnak számít az Újvidéki Színház berkeiben Elor Emina első helye, ezért nem is okozott nagy meglepetést a legjobb női főszereplő nevének kihirdetése, ellentétben azzal, hogy a legjobb főszereplői díj a férfiaknál most nem Balázs Áronnak jutott, hanem Huszta Dánielnek a Lénárd-darab Parszifáljának megformálásáért. Meg kell azonban említeni, hogy Balázs Áron egyébként is nehezen kaphatta volna meg az említett díjat a szereposztás miatt, és hogy a többi darabban *kevés* férfiszereplő juthatott középpontba... Krizsán Szilvia és Pálfi Ervin megérdemelten kaptak legjobb mellékszereplői díjat. A Békés Megyei Jókai Színház különdíját Kőrösi István és Molnos András Csaba kapta. A Brestyánszki Boros Rozália, Egressy Zoltán és Eva Ras összetételű zsűri értékelte a szövegeket és a színpadi munkát is.

Habár a színházi gyakorlatban egyre szabadabban kezelik az írásműveket, a szöveg adottságai relatív módon mégis befolyásolják a színpadra alkalmazás sikerességét. A rendezés is csorbíthatja az írásmű érdemeit, de megfelelő írásmű szükséges ahhoz, hogy befogadható színházi élményt tárhassanak elénk. Az újvidéki drámaíró verseny kuriózuma a Beszédes-szöveg, amelyet senki sem értett. A Beszédes-darab az egyetlen a drámaíró verseny szövegei közül, amely nagyon távol került az *Üszkös puszta* címtől, és így radikális értelmezéssel alkothatta meg a mondanivalóját. Gyarmati Kata is egyéni módon értelmezte a címet, mégis Beszédes István darabja, *A Szakállamtitkár és a Popikon* című *paradarab* rugaszkodott el leginkább a megadott jelentésiránytól. Nem elengedhetetlen, hogy az üszkös puszta megjelenjen előttünk, és mint alapként vonuljon végig a díszletek között, a metaforikus értelmezések izgalmakat rejthetnek. Lénárd Róbert és Nagypál Gábor produkciója meg is maradt az üszkös puszta szűkebb értelemben való megjelenítésénél, a szöveg is mindvégig a pusztán játszódik, és a rendezés – gondoljunk főleg a díszletre – is ezt tartja szem előtt, szinte már egyhangúan a pusztánál maradnak, a sivárság az, ami uralja a teret, de ezt az alapot megspékelik egy kis megszállottsággal, elfojtott és vad érzelmekkel. Gyarmati Kata darabja eltávolodik a pusztától, és a szereplőkre osztott út egy egész más helyre vezet, egyenesen a purgatóriumba. Az üszkös lelkek drámája a harmadik darab, amely komikus köntösben próbál rávilágítani többek között az ember kiszolgáltatottságára is. Lénárd Róbert és Gyarmati Kata is meghagyja címnek az *Üszkös pusztát*, azzal, hogy Lénárd alcíme: *megszállottság-esszé hat jelenetben*, Gyarmatié pedig: *Naiv halotti lázadás 13 szereplőre*.

A Szakállamtitkár és a Popikon kommersznek egyáltalán nem nevezhető, talán túl távol áll a hagyományos formáktól. Amennyiben a szerző megnevezését vesszük figyelembe, a parateátrális formákra kellene figyelmet fordítanunk. A parateátrális formáknak nem céljuk műalkotás létrehozása, sokkal szabadabban állnak hozzá egy témához, és radikális eredményt mutatnak fel, tág keretek között mozognak. Színházi közegben, színházi eljárásokkal dolgoznak, de a produktum szokatlan, bizonyos mértékben akár szeparatista jegyekkel is rendelkezik. *A Szakállamtitkár és a Popikon* nem akar beolvadni a közegbe, célja valami egyedit nyújtani, eltávolodni a megszokott színházi formáktól. Nehezen kísérhető figyelemmel a „cselekmény” alakulása, valamiféle „összevisszaságot” tapasztalunk, és fokozott összpontosítást igényel, ha valamit mégis szeretnénk megérteni. Nem érzékelhető az idő, bizonytalan a tér. Mintha egy másik dimenzióba helyeznék a színpadteret. A publikumot nem, mert ahhoz érteni kellene a darabot. Ez az írás ilyen vonatkozásban nem csak egyéni vélemény artikulál.

A színház és a közönség kapcsolata jelenik meg, és a színpadon kibontakozó szöveg a befogadó esélyeit latolgatja. A befogadás sikerességét vetik fel, mint a produkció eredményességét. „*A közönség nem tudja, mikor kell tapsolni*” mondat talán a legemlékezetesebb az előadásban, és ez határozottan találó, és ránk nézve is igaz. Egy színészi spekulációs folyamat jelenik meg az alkotás folyamatáról. Beszédes István a következő instrukciót adja a darab szövegekönyvében: „*A paradarab látható tulajdonsággal felruházott szereplői láthatatlanok, hangjai láthatóak is lehetnek.*” A tűzből és megjelenítési módszerének kérdéseiből bontakozik ki a darab, majd a végén egy határozott ellentéttel, a jéggel végződik. Tűz és jég. Végül kiderül, hogy a színpadon a tűz megjelenítésével foglalkoztak, de a jeget kellett volna ábrázolni. A melléfogás válik alapgondolattá. A színpadi sötét létezése, a néző jelleme, az alakítás milyensége és módja, az örökkévalóság és az idő kérdése köré rendeződik a „cselekmény”, és leírásuk egyedi, filozófiai eszme-futtatásban teljesedik ki. A paradarab szembeszögül a néző igényeivel, és nem hajlandó magát a közízlésnek áldozni. „*Nincs utálatosabb dolog annál, mint mikor üres magánbeszéd szól. Mert nincs értelme annak, ha embernek belső monológjai vannak.*” A szerző megjósolhatta, hogy a mű nem lesz a közönség kedvence, az ilyen célok elérése csak kommerszebb formák igénybevételével lehetséges, de mintha szándékos lenne a merészkedése, olyan a darab, mintha határozottan, szándékosan ellenkezne a közönség elvárásaival.

Ezek alapján nincs okunk csodálkozni Eva Ras cseppet sem tapintatos megnyilatkozásán, aki az Újvidéki Televízióknak adott interjújában kifejtette, hogy a legjobb rendezői díjat a zsűri nem tudta a legjobb rendezőnek adni, hiszen „szörnyű” darabot kapott, és ha neki adták volna, akkor az író „silány” munkáját is elismerték volna.

A paradarabot Vidovszky György rendezte. Az elvont szövegből igyekezett kihozni a maximumot. A látványra épített, és a helyzethez képest jó megoldásokat láthattunk. A szöveg milyensége a színpadi absztraktságban is tükröződött. A fóliák túltelítettsége uralja a látványt, ami kreatív megoldásnak bizonyult, feltehetően a rendező nem kívánta meztelen emberekkel még inkább sokkolni a publikumot. A színészi produkciókat is a lehetőségek fényében kell szemlélni, azonban az alakítások leginkább egyszerű szövegfelmondásokból álltak, olykor egy kis szaladgálással próbálták oldani az előadás monotonitását. Kovács Nemes Andor a Szakállamtitkár szerepében, Popikonként Banka Livia jutott szerephez. A Hangok szerepében: Faragó Edit, Ferenc Ágota és Figura Terézia, a Meztelenek Crnkovity Gabriella, Sirmer Zoltán, Bányai Ágota és Magyar Attila voltak, Tűzoltókként Mátyás Imre Zsolt, Szabó Eduárd és Szabó Lajos

játszottak, Titkárnóként Molnár Gábor Nóra, Testőrként Tóth Tihamér alakíthatott. Asszisztensek voltak: Ábrahám Irén, Molnár Gábor Nóra és Tóth Tihamér.

Lénárd Róbert darabja már sokkal inkább befogadható, és könnyebben is emészthető. A népi beidegződéseket és az elvakultságokat ábrázolja komikummal ötvözve. A kisszerűség ábrázolása mostanában az Újvidéki Színház egyik sajátossága. Ha figyelembe vesszük az elmúlt évad előadásait, ez nagy szerepet kap a *Kammerspielben*, és a *De ki viszi haza a biciklit?* című előadásban is felbukkannak ilyen elemek. Míg Beszédes István és Gyarmati Kata szövege amennyire csak lehet, megpróbál elrugaszkodni az *Üszkös pusztától*, Lénárd Róbert ragaszkodik hozzá, a puszta szolgál a cselekmények helyszínéül. Két kultúrát ágyaz a közegbe, azzal, hogy Parszifál (Huszta Dániel) egymaga képviseli a városit. A szereplők jellemeinek abnormalitása már a nevükben is kifejezésre jut, majd folyamatosan a dialógusokban és a cselekményben is. Első látásra szokatlan ugyan, de tipikus a közeg, majd ahogy kibontakoznak a jellemek, fény derül egy közös tulajdonságra: a megszállottságra. Mindenki a maga nemében fanatikus, valamilyen téves eszmevilág képviselője. A főszereplő csak addig érzi magát különlegesnek, amíg nem találkozik az előadás többi szereplőjével. A darab nem kínál alaposabb fejtegetésre, mindent, amit mondani akar, egyértelműen tár elénk. Lénárd Róbert darabját Nagypál Gábor alkalmazta színpadra. Bizonyára kevés idő volt bonyolult rendezői megoldásokra, és ez érzékelhető is a díszleten. Egy deszkakonstrukció foglalja el a színteret, a háttérrel pedig kivetítették, a puszta jelenik meg háttérképként. A kivetítés jó ötlet volt. Mindenesetre az est legkompaktabb, legdinamikusabb és nem utolsósorban legélvezhetőbb előadása volt, és ez főként a színészek érdeme, de a közönségbarát szöveg mellett bizonyára a rendezői munka is hozzájárult az előadás sikerességéhez. A színészek a többi előadáshoz képest kedvezőbb szerepet kaphattak, meg alakításuk is meggyőző volt. Parszifált Huszta Dániel személyesítette meg, talán kicsit bizonytalan, de jó játékkal. Elor Emina a Lány szerepében az elvárásoknak és stílusának megfelelően alakított, uralta a színpadot. Meglátásom szerint Krizsán Szilvia (az Anya szerepében) nyújtotta a legjobb játékot. Gesztusai jól megformáltak, eredetiek voltak. Az Apa szerepében Molnos András Csaba, Kósza szerepében Pálfi Ervin játszott, mindketten kimérten formáltak meg a jellemeket. Németh Attila (Dezsőbá szerepében) jól alakította a félrevezethető pusztai embert. Gombos Dániel (Dezsőként), Raffai Ágnes (Arankaként), Tényi Edit (Phaedóként), Szűcs Hajnalka (Miszisz Vajldként) egyaránt meggyőző volt. Igazán talpraesetten játszott Pámer

Csilla (Szaphó 1 szerepében) és Czumbill Orsolya (Szaphó 2 szerepében) is. Asszisztensek voltak: Lovas Csilla, Blasko Lea és Ricz Ármin.

Érdekes irányt vett az est harmadik előadása: a purgatóriumban „találtuk magunkat”, és az ott folyó eseményeknek lehettünk tanúi Gyarmati Kata elképzelései alapján. A *Naiv halotti lázadás 13 szereplőre* Mezei Kinga rendezésében került színpadra. Az *Üszkös puszta* kreatív továbbgondolása a darab. Az élet kiszámíthatatlansága kerül előtérbe, különböző sorsokra és az élet szépségére történik rávilágítás. A világot hasonlítja az üszkös pusztához. A purgatóriumban minden hasonlóképp történik, mint az életben. A szereplők igazságot követelnek, lázadnak, de a cselekmény vezérfonala mégis inkább a nosztalgia: „*Engem ki lehetett volna üldözni a világból a spenóttal [...] most meg megkívántam...*” A darab egyértelmű mondanivalója az élet igenlése és az emberi kapcsolatok szeretettel való kitöltése. Mezei Kinga egyszerűen, mégis ötletesen vitte színre a darabot. A papíruniformisok tárolásával szerencsére nem kell majd bajlódni, az előadás végére szétszakadtak, de amíg szükség volt rájuk, *túrték a gyűrődést*. Vörös Imelda (Teremőr), Jaskov Melinda (Őr) és Szilágyi Ágota (Eligazító) szerepükből adódóan érdekesebb jelenségnek bizonyultak a színpadon, de a többi színész is jól helytállt: Balázs Áron (Dédi), Gál Elvira (Unoka), Frank Ágnes (Néma), Hajdú Tamás (Egyes), Baráth Attila (Kettes, Hármas), Pongó Gábor (Négyes), Pozsolt Erzsébet (Ötös), Vadász Gábor (Hatos), Kőrösi István (Hetes). Asszisztensek voltak: Ferenc Judit és Berta Csongor.

„Ég, ég, ég, / *Lángok tépnek szét / Kóválygunk mint pusztában a hangyák /
A halált könnyen osztják / és olcsón adják / Üszkös a lelkünk / Üszkös a testünk /
Üszkös pusztában / Behunyt szemmel tekergünk*”